

Vilse i Göteborgs historia

Nu

Freja och Viggo är bästa vänner. De ställer alltid upp för varandra om de hamnar i knipa. Ganska ofta behöver de ställa upp för varandra. Freja och Viggo är ovanligt bra på att råka ut för trubbel. De är nio år gamla, och går i samma klass. Fast inte nu, för nu har de sommarlov.

Idag har de varit på Maritiman och tittat på de gamla båtarna. Nu är de på väg till Stenpiren, för att köpa glass på vägen hem. Plötsligt får de syn på en flicka som sitter på trottoaren vid Packhusplatsen och gråter.

– Vad har hänt? frågar Freja.

Flickan snyftar.

– Jag hittar inte hem.

– Var bor du då? undrar Viggo.

– Där borta, svarar flickan och pekar. Freja och Viggo tittar på varandra. Flickan pratar så konstigt. Hur kan hon peka på var hon bor, om hon har gått vilse? Men de förstår ju att hon behöver hjälp. Freja lägger armen om flickan och säger vänligt:

– Ta det lugnt. Berätta bara vad som har hänt. Vad heter du, förresten?

– Kerstin, säger flickan.

Sedan tar hon fram något ur fickan och visar dem. Det ser ut som en kompass, med en pil som kan snurra. Men det står inga väderstreck på den. I stället finns det mystiska tecken. Den ser väldigt gammal ut. Kerstin berättar att hon fick den av sin mormor, innan hon dog. Mormodern hade sagt att det var en *kronopär*. Om man snurrade pilen åt ena hållet reste man framåt i tiden. Snurrade man den åt andra hållet reste man bakåt. Fast man fick bara använda den i yttersta nödfall, hade Kerstins mormor sagt.

– Men nu tyckte jag att det var ett nödfall, förklarar Kerstin. Det var så här: Jag var vid tågen och tittade på när de lastade av timmer.

Det var en man där också, som är jätterik. Han äger en fabrik. När han gick så tappade han sin plånbok. Jag tog upp den och försökte hinna ikapp honom, men det var så trångt att jag inte hittade honom. Sedan kom en poliskonstapel och sade att jag hade stulit plånboken, och att jag skulle hamna på barnhus. Då tänkte jag, att jag kunde åka tillbaka i tiden lite, lite. I så fall kunde jag bara säga till mannen att han tappade sin plånbok. Då kunde han ta upp den själv. Kanske skulle jag till och med få en slant av honom, som tack. Men när jag snurrade på pilen på kronopären, så hamnade jag här istället.

Kan det verkligen vara sant? funderar Freja och Viggo. Freja rynkar pannan. Hon tror inte på tidsresor. Men Viggo tittar lite närmare på flickan. Hon gråter fortfarande. Och hon har konstiga kläder: ett ganska smutsigt förkläde över en blus och en lång kjol. Kanske talar Kerstin sanning ändå. I så fall har de ett äventyr på gång!

– Vi kan hjälpa dig, säger Viggo ivrigt. Vi följer med dig tillbaka till din tid och ser till så att slarvgubben får sin plånbok, så att inte polisen tar dig.

Kerstin ser lite gladare ut.

– Jag vet inte hur mycket jag ska snurra på pilen för att vi ska komma lagom långt, säger hon. Men jag provar. Håll fast er i mig!

Så sätter hon fart på pilen så att den snurrar och snurrar. Packhusplatsen försvinner och ett kort ögonblick är det alldeles tyst.

År 1624

När allt runt dem blir tydligt igen, står Freja och Viggo bara och stirrar. De står vid en vik i älven, i en by. Eller kanske småstad, för att vara rättvis. I viken ligger två små träbåtar, och ett par män håller precis på att lasta ner några tunnor i en av båtarna.

– Är det här du bor? frågar Viggo Kerstin. Kerstin skakar på huvudet.

En polis patrullerar gatorna i Göteborg.

– Jag känner inte igen mig alls, säger hon.

– Var är vi? När är vi? frågar Freja.

– Vi måste vara i Göteborg, säger Kerstin lite osäkert. Kronopären reser bara i tiden, men man är kvar på samma plats. Men det här ser ut som jättelänge sedan. Titta vad många hus som inte är färdigbyggda! Vi kanske har kommit till när staden var helt ny.

– Göteborg är fyrahundra år gammalt, säger Viggo. Så vi kan inte vara längre tillbaka än så.

Barnen går längs med stranden och ser sig omkring. Några gräsänder flaxar upp ur vassen i älven, och på klipporna inåt land blommar gräslöken. Vinden luktar tång och hav. Det är svårt att tro att de är mitt i Sveriges näst största stad.

En bit bort ligger några trähus. De är små och låga, med små fönster och gräs på taken. Det kommer rök ur skorstenarna

– Vi går dit, säger Freja. De som bor där vet säkert vilken tid vi är i. Och kanske kan vi få lite vatten, jag är törstig.

Utanför det ena huset kastar två barn boll med varandra. De har så roligt att de inte märker att någon kommer. Plötsligt flyger bollen iväg mot Freja, som fångar den.

– Här, säger hon och kastar tillbaka bollen till flickan.

– Tack! säger flickan. Vilka är ni? Jag har inte sett er förr. Kommer ni härifrån?

– Nej, säger Freja. Vi har kommit vilse.

– Det är lätt att gå vilse här i Göteborg, säger flickan. Alla gator är ju nya, och det byggs nya hus hela tiden. Men vi har bott här i flera år, vi var bland de första som flyttade hit från Nya Lödöse. Så jag kan hjälpa er att hitta! Jag heter Barbro, och det här är Joen, säger hon och pekar på sin vän.

– Tror du att jag skulle kunna få lite vatten att dricka? frågar Freja.

– Vi frågar mor, säger Barbro. Kom med in!

Inne i huset är det ganska mörkt. Det luktar kål från en gryta som står och puttrar över elden på eldstaden. Vid ett fönster sitter en kvinna och syr på en skjorta. Barbro går fram till kvinnan.

– Mor, kan hon få lite vatten? ber hon och pekar på Freja.

– Då får hon allt vänta tills Ingrid kommer med dricksvatten, säger kvinnan. Hon skulle gå och hämta vatten, men hon har fortfarande inte kommit tillbaka, den lata flickan. Hon står väl och skvallrar med de andra pigorna istället för att arbeta.

– Vi har tyvärr bara vatten från kanalen, säger kvinnan vänligt till Freja. Och det vill du väl inte dricka?

Nej, det vill inte Freja.

Dörren öppnas och en man kommer in.

– Hej, far! säger Barbro glatt.

– Hej, lilla gumman! säger mannen och klappar Barbro på huvudet. Sedan visar han kvinnan ett krus han har med sig. Det är vackert målat i vitt och blått.

– Det har just kommit ett handels skepp från Holland, berättar han. Jag fick det här för att jag åkte en extra tur med gods från skeppet till Stora hamnen. I morgon ska jag frakta järn från hamnen ut till skeppet. Det kom en last med järn från Värmland för tre veckor sedan, och den har tagit upp plats sedan dess.

Vuxna som pratar om jobb är det tråkigaste Viggo vet. Men då hörs ett högt galande från baksidan av huset. Viggo öppnar bakdörren och tittar ut. Där finns en liten gård med trädgårdsland och några höns.

– Akta, släpp inte in grisen! ropar Barbros mamma. För sent. En liten svartfläckig gris springer förbi Viggo, och in i huset. Den springer runt och knuffas och drar i allt den når. Den drar ned

De flesta av Göteborgs äldsta hus var små trähus. Bilden är tagen i Äskhults by.

skjortan, som Barbros mamma syr, på golvet och trampar på den. Sedan knuffar den Barbros pappa, så att han tappar sitt fina krus. Det går i tusen bitar!

– Kom, vi går ut! säger Barbro till de andra barnen, och de skyndar sig ut på gatan.

– Den där grisen är inte klok, säger Joen. Den vill alltid springa in i huset.

– Den är visst klok, invänder Barbro. Den har ju fattat att det finns mat där, den känner det på lukten. Och den lyckas alltid smita dit den inte ska.

– Kom, vi går ner till Stora hamnen! säger Joen. Han leder vägen till en kanal en liten bit bort. I kanalen ligger segelbåtar och roddbåtar, och på kajerna bär människorna på lådor och tunnor och ropar till varandra på olika språk.

– Det här måste ju vara Stora hamnkanalen! viskar Freja till Viggo. Och där på andra sidan kommer Stenpiren att ligga i framtiden. Vad konstigt det känns!

Längre bort på älven ligger ett stort skepp. Joen pekar på det.

– Där är skeppet från Holland. Det ligger för ankar på djupt vatten.

– Vad många båtar det finns här! säger Freja och ser ut över älven.

– Javisst, svarar Joen. Det kommer handelsskepp från andra länder över havet, och på älven kommer båtar från inlandet. Och så finns det båtar som åker mellan de stora skeppen och hamnen, och båtar som åker till öarna, och fiskebåtar. Jag skulle vilja bli sjöman på ett stort skepp, och segla till fjärran länder! säger han långtansfullt. Men jag får bara åka ut och fiska med farfar.

– Far säger att älven är Göteborgs hjärta, säger Barbro. Det var därför kungen bestämde att staden skulle ligga just här. Och vi ska få den starkaste befästningen som finns, så att inte danskarna bränner Göteborg. De vill också ha den här platsen. Far har berättat att kort innan jag föddes, kom de danska soldaterna till Nya Lödöse och krigsgade och slogs. Mor flydde med mig i magen. Hon säger att hon aldrig har varit så rädd som då.

Nu tycker Kerstin att det börjar bli läskigt. Hon ser sig om efter danska soldater, men det finns förstås inga.

– Ska vi inte åka vidare nu, säger hon till Freja och Viggo. Det var ju ändå inte hit vi skulle.

De säger hej då till Barbro och Joen, och går tillbaka till viken i älven, där de kom ifrån.

– Håll i er, nu åker vi! säger Kerstin och snurrar på pilen på kronopären.

År 1745

– Har vi åkt lagom långt nu? undrar Freja och ser sig om. De står vid en stor hamn, med en mur mellan hamnen och älven. I ena änden av hamnen finns en öppning, där båtarna kan åka in och ut. Det är fullt av människor som trängs på kajen. Solen skiner nu också, men det känns kyligare än nyss.

Kerstin skakar på huvudet.

– Vi är fortfarande för långt tillbaka i tiden.

Viggo tittar på kronopären. Finns det något sätt att ställa in den så att man kommer rätt? Plötsligt tränger sig några män förbi barnen, och en av dem råkar knuffa till Viggo. Kronopären flyger ur handen på honom, och över kajkanten. Den landar i en segelbåt som är på väg bort.

– Stopp! ropar barnen. Men de två männen i båten hör dem inte. Det är för mycket oväsen från alla människor som ropar, båtar som knarrar, hästar som gnäggjar och måsar som skriker. Hur ska de nu få tillbaka kronopären, så att de kan komma hem igen?

– Behöver ni hjälp? hör de någon som frågar. Det är en pojke som sitter i en annan liten båt. Snabbt förklarar Freja att de måste få tag på båten som just åkte.

– Jag kan segla ikapp den, säger pojken. Hoppa i bara! Jag heter Gunnar.

De seglar ut ur hamnen. Det går ganska långsamt, för det blåser inte mycket. Längre fram ser de båten där kronopären finns.

– Jag vet vart de är på väg, säger Gunnar. Det kommer snart en ostindiefarare till Göteborg. De är på väg till den. De är smugglare.

– Vadå, smugglare? frågar Viggo, samtidigt som Kerstin frågar:

– Vadå, ostindiefarare?

Gunnar skrattar lite. Sedan förklarar han att smugglare tar in varor till Göteborg i smyg, för att sälja dem. Då slipper de att betala skatt.

– Men det är förstås inte lagligt, säger Gunnar och blinkar åt Viggo.

– Men ostindiefarare då, vad är det? frågar Kerstin igen. Gunnar börjar förklara, men Viggo avbryter honom.

Smugglare till sjöss. Bilden är tagen på den nutida ostindiefararen Götheborg.

– Vi har varit ombord på en ostindiefarare! säger han upprymt. Den låg vid Eriksberg, och den hade ett guldlejon fram, och kanoner, och tre master, och det var rep överallt, och den hade varit i Kina ...

– Men lägg av, suckar Freja. Det där var ju en kopia, den byggdes för bara några år sedan.

Nu börjar Kerstin bli lite sur.

– Vad pratar ni om egentligen?

Gunnar förklarar igen.

– En ostindiefarare är ett handelsskepp, som seglar till Kina och köper te, siden och porslin. Alla Sveriges ostindiefarare kommer till Göteborg, säger han lite stolt. Nu är en ostindiefarare snart tillbaka, efter två och ett halvt år. Det är därför det är så mycket folk i hamnen. Alla tycker att det är spännande. Och de som har släktingar på ostindiefararen är gladast av alla. Men oroliga också, för det är ju inte alla sjömän som kommer hem igen.

Gunnar sänker rösten.

– Jag hörde vad de där männen pratade om, säger han, och pekar på båten där kronopären ligger. En av dem har en kusin som är sjöman på ostindiefararen. Han har en hel kista med te och dyra kryddor, som de ska försöka smuggla in i staden.

Nu ser barnen ett stort segelskepp längre bort. Det ser precis ut som ostindiefararen de var ombord på vid Eriksberg. Smugglarna åker fram till skeppet och binder fast sin egen båt i ett rep vid skeppets sida. Sedan klättrar de ombord på skeppet med en repstege.

Nu har barnen sin chans. Gunnar styr sin båt precis bredvid smugglarnas. Freja, Viggo och Kerstin hoppar ombord. De letar efter kronopären i hela båten, men hittar den ingenstans.

– Smugglarna måste ha tagit den med sig ombord på skeppet, säger Kerstin. Om de inte har kastat den i vattnet...

Men det vill inte Freja tänka på. Om kronopären ligger på älvens botten, kan de ju aldrig komma hem igen!

– Kom, vi klättrar ombord! säger hon. Vi måste ta tillbaka den från smugglarna!

Barnen klättrar försiktigt uppför repstegen. Skeppet gungar lite, och känns mycket större än det såg ut som på håll. Men till slut har de kommit upp på däck. De gömmer sig i en vrå.

En liten bit bort får de syn på smugglarna. De tar just emot en kista från en sjöman. De ser väldigt nöjda ut. En av smugglarna tar fram något och ger det till sjömannen. Kronopären! Sjömannen tittar lite förvånat på den. Han förstår så klart inte vad det är. Han rycker lite på axlarna, och stoppar kronopären i fickan.

Just då kommer en man med fina kläder och bister min fram till smugglarna. Han måste vara kaptenen, tänker Viggo.

– Vilka är ni? frågar kaptenen strängt. Och vad har ni i kistan?

Smugglarna försöker hitta på ett svar, men kaptenen ser ännu strängare ut.

– Vi måste ta tillbaka kronopären, säger Freja. Kom Viggo, vi fångar allas uppmärksamhet! Kerstin, du får ta kronopären ur sjömannens ficka utan att han märker det!

Freja och Viggo springer fram och ställer sig där alla kan se dem.

– Välkomna till Göteborg! ropar Freja. Som tack för er långa resa ska ni få se en cirkusföreställning!

Freja och Viggo har gått i cirkusskola i några år. Deras föräldrar anmälde dem, för att de trodde att barn som rör sig på träningen blir lugnare hemma. Nu kommer det bra till pass!

Freja och Viggo gör sin bästa cirkusföreställning någonsin. De går på händer, hjular och låtsas ramla som clown. Alla sjömännen tittar på dem, kaptenen också. I ögonvrån ser Freja hur smugglarna smyger iväg med kistan mot repstegen. Hoppsan, det var ju inte

meningen att hjälpa dem! Nåja, det är inget att göra åt. Det viktigaste är att få tillbaka kronopären. Freja ser att Kerstin smyger fram bakom sjömannen med kronopären. Hon sticker handen i hans ficka och tar den.

Just då skakar hela skeppet till. Freja och Viggo ramlar omkull, och det gör en del av sjömännen också. Sedan är skeppet helt stilla.

– Vi har gått på grund! ropar någon. Vi tar in vatten!

Kaptenen börjar skälla på en man. Det är visst lotsen. Det är hans jobb att se till att skeppet åker rätt.

– Det är ungarnas fel! ropar lotsen. Jag tittade på dem, så jag glömde skeppet!

Det är dags att försvinna. Freja, Viggo och Kerstin springer iväg mellan alla förvirrade sjömän, och klättrar ner för repstegen. Smugglarna är redan långt borta.

– Hallå! ropar Gunnar från sin båt. Han åker så nära ostindiefararen han kan, och en efter en hoppar Freja, Viggo och Kerstin ombord på Gunnars båt.

– Förbaskade ungar! Det är deras fel! hör de lotsen vråla från däck, medan Gunnar styr sin båt därifrån.

– Borde vi inte stanna och hjälpa till? frågar Viggo. Tänk om skeppet sjunker, och någon drunknar?

– Oroa dig inte, säger Gunnar. Det kommer att ta lång tid innan det sjunker. Och om de tror att det är ert fel, så ska vi verkligen hålla oss undan.

– Det är många andra båtar på väg hit, säger Freja och pekar. De kommer säkert att hjälpa till.

När de är tillbaka i hamnen säger de hej då till Gunnar, och tackar för hjälpen. Sedan snurrar de på pilen på kronopären, och Gunnar och allt annat runt dem försvinner.

År 1851

De står fortfarande vid hamnen, men den ser annorlunda ut. Det finns små träbodnar som inte fanns där innan. Husen runtom är högre än tidigare, och fler är byggda av sten. Det är varmt och kvavt, och det luktar fisk. Kerstin ser besviken ut. De har fortfarande inte kommit till hennes tid.

På en brygga står fyra kvinnor och säljer fisk. De ropar att deras fisk är finast och billigast. En kvinna med vid kjol och många rosetter i hatten står och tittar på fiskarna, och pekar på vilka hon vill ha.

Viggo tycker att kvinnans kläder är jättefina. Han bara måste gå lite närmare och känna på tyget i kjolen. Men kvinnan tittar miss-tänksamt på Viggo och Freja.

– Vilka konstiga kläder ni har, säger hon. Kommer ni långt härifrån?

Freja och Viggo tittar på varandra och fnissar lite.

– Ja, jättelångt, säger Viggo.

– Då hoppas jag verkligen att ni har suttit i karantän innan ni kom hit, säger kvinnan. Vi vill inte att främlingar tar hit en massa sjukdomar!

Freja och Viggo förstår inte riktigt. Karantän, det var ju när de hade corona och inte fick träffa någon, för att inte smitta. Men corona fanns väl inte på den här tiden?

– Vi har inte suttit i karantän nu, säger Freja. Men när vi hade corona...

– Sade du kolera? säger kvinnan förskräckt, och tar ett steg bakåt. Hon snubblar, och sätter sig rätt i en av fisklådorna!

De andra fisksäljarna kommer för att se vad som händer.

– De här barnen säger att de har kolera! ropar kvinnan med rosetterna.

– Det sade vi inte alls! säger Freja, men ingen lyssnar.

Fisksäljarna ser förskräckta ut. En av dem lämnar sin fisk och springer därifrån.

En man med stora polisonger går förbi.

– Borgmästare Ekman! ropar kvinnan med rosetterna. Koleran har kommit till Göteborg! I år igen! De här barnen har tagit hit den!

– Kolera! säger borgmästaren. Vi måste genast vidta åtgärder!

Öppna koleraskötershusen! Anställa sjuksköterskor! Rengöra gatorna! Och de här barnen måste sättas i karantän!

Nu blir Freja irriterad.

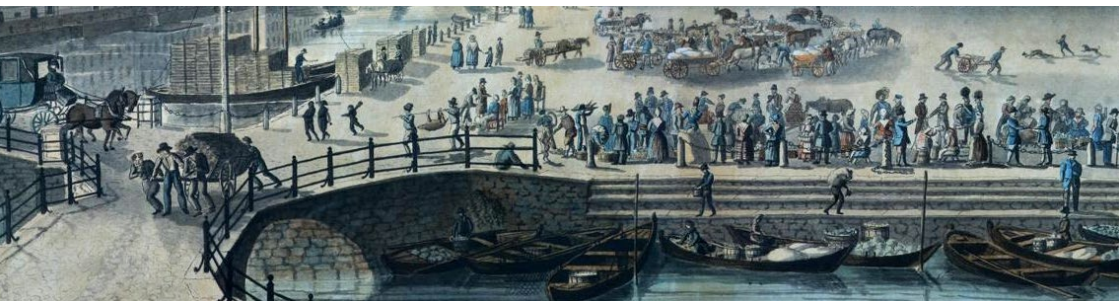
– Vi är inte sjuka! fräser hon. Ni lyssnar ju inte!

Men Kerstin hyschar åt henne.

– Säg inte emot! Det är ingen idé, och du kanske får en örfil, säger hon.

– Vad pratar de om egentligen? frågar Viggo.

– Kolera är en jättefarlig sjukdom. Det har min mormor berättat, säger Kerstin. När hon var barn kom koleran till Göteborg. Många människor dog, och alla var rädda. Ingen visste hur man skulle skydda sig. Koleran kom tillbaka flera gånger, men den första var värst. Det sade min mormor.

Kaj i Göteborg år 1830.

Kvinnan med rosetterna har lyckats ta sig upp ur fisklådan.

– Det är ett straff, det är ett straff, mumlar hon för sig själv, medan hon stapplar iväg.

– Ni där! säger borgmästaren och pekar på fisksäljarna. Vakta de här barnen! Låt dem inte gå in i staden! De måste sättas i karantän! Jag ska meddela magistraten, så att vi kan bestämma vad som ska göras!

Sedan skyndar borgmästaren sig iväg.

Fisksäljarna står kvar på bryggan och vaktar de tre barnen. De ser oroliga ut. Många människor i hamnen verkar också rädda. De har redan hört ryktet. De viskar med varandra, och tittar misstänksamt mot bryggan. Några skyndar sig därifrån.

Freja, Viggo och Kerstin tänker så hårt de kan. De törs inte ta fram kronopären. Och de kan inte springa förbi sina vakter, bryggan är för smal. Går det att lura bort dem?

Då tittar en av fisksäljarna mot himlen, och hon svimmar nästan av skräck.

– Solen försvinner, viskar hon.

Freja, Viggo och Kerstin tittar också mot himlen. Genom det tunna molndiset kan de urskilja solen. Mycket riktigt, den är på väg att försvinna.

– En solförmörkelse, vad coolt! säger Viggo.

Men fisksäljarna vet visst inte vad en solförmörkelse är. De vet inte att den bara varar en kort stund. Det blir mörkare och mörkare, och de blir räddare och räddare.

Viggo får en idé. Han tar ett steg närmare fisksäljarna.

– Solen är borta och koleran är här, säger han med spöklik röst. Detta är undergången!

Nu vågar fisksäljarna inte stanna längre. De springer därifrån så fort de kan.

Alla människor runt hamnen tittar upp mot himlen. Några verkar oroliga, andra ser nyfikna ut. Ingen tänker på vad barnen gör.

– Vi sticker! viskar Freja till Viggo och Kerstin.

Barnen rusar iväg från bryggan. De ser sig om efter ett gömställe. Vid kajen ligger ett lastfartyg, som är nedstänkt med fågelbajs och ser ut som att ingen har använt det på länge. Snabbt går de ombord på fartyget och klättrar ner genom en lucka i golvet.

Där inne luktar det tjära och unket. Det kommer bara in lite ljus genom luckan. Mellan plankorna som fartyget är byggt av finns det något smuligt skräp. Viggo pillar lite på det medan de väntar. Plötsligt lossnar en stor klump. Sedan lossnar lite till. Det börjar rinna in vatten, och vattnet sköljer bort ännu mer av smulorna.

– Hur länge ska vi stanna här? viskar Viggo.

– Det är nog säkrast att vänta lite till, svarar Freja. De hittar oss inte här. Hon rynkar på näsan.

– Det är förstås inte så trevligt här. Ostindiefararen var mycket finare. Men, fortsätter hon lite gladare, vi har i alla fall inte sänkt det här fartyget.

Viggo svarar inte. Han känner hur vattnet strilar in där han pillade bort smulorna. Hans ena sko är redan blöt. Hur mycket vatten behöver rinna in för att båten ska sjunka? undrar han.

Till slut säger Viggo:

– Vi kanske borde åka härifrån nu.

Freja kikar försiktigt upp genom luckan.

– Kusten är klar, säger hon.

Barnen klättrar upp ur båten, och hoppar iland. Sedan håller Viggo och Freja i Kerstins arm, och hon snurrar på pilen på kronopären. Mörkret, fisklukten och klappret av hästhovar försvinner.

År 1896

Freja och Viggo tror nästan att de har kommit till en annan plats. Där hamnbassängen var alldeles nyss, är det nu fast mark. Där står flera tåg. I stället för fisk luktar det rök. Och det är inte så konstigt, för det bolmar rök och ånga ur skorstenen på ett av tågen, och från ett fartyg på älven en bit bort. På andra sidan älven ligger flera fabriker, och det ryker från dem också.

– Nu är vi precis rätt! säger Kerstin. De har just börjat lasta av timmer från tåget. Jag måste skynda mig! Tack för hjälpen!

*Ett fartyg med utvandrare lämnar Göteborg runt år 1900.
Folket ombord är på väg till Amerika.*

Kerstin kramar Freja och Viggo.

– Ni får behålla kronopären, säger hon och ger den till Freja. Ni behöver den för att komma hem. Hej då!

Sedan kilar Kerstin iväg, för att rätta till historien med plånboken.

Viggo tittar efter henne. Plötsligt kommer han att tänka på något.

– Du, Freja, säger han, tror du att den där fabriksägaren verkligen tappade sin plånbok. Eller var det Kerstin som tog den?

– Jag vet inte, säger Freja långsamt. Men hon var väldigt duktig när hon tog kronopären ur fickan på sjömannen. Nästan som om hon hade övat. Hon kanske tog plånboken, och reste i tiden för att inte polisen skulle gripa henne. När man tänker efter, så är det väl inte så vanligt att människor tappar plånböcker bara sådär.

– Borde vi gå efter henne? frågar Viggo tveksamt. Och se till att hon lämnar tillbaka den?

Freja funderar. Allt känns plötsligt så allvarligt. Inte spännande och roligt längre.

– Det var många som var fattiga på Kerstins tid, säger hon sedan. Farmor har berättat att hennes mormors faster, Signe, var så fattig, så att hon flyttade till Amerika för att få det bättre. Och de allra fattigaste hade inte ens råd med en biljett till Amerika. Men de som ägde fabriker, de hade mycket pengar.

Barnen sitter tysta en stund. Freja tittar på ett stort skepp ute på älven. Det står många människor på däck och tittar tillbaka mot Göteborg, medan skeppet åker längre och längre bort. Kanske är det samma skepp som Signe åkte med när hon lämnade Sverige, tänker Freja.

Viggo tänker på hur mager Kerstin var. Hon kanske inte hade tillräckligt med mat. Hon behövde nog pengarna i plånboken bättre än fabriksägaren.

– Vi åker hem, säger Viggo och Freja samtidigt.

Nu igen

Freja och Viggo hör ljudet av bilar samtidigt som de kastas tillbaka in i sin egen tid. De hamnar mitt på gatan. En bil tvärbromsar för att inte köra på dem, och sladdar in i en lyktstolpe. Det gnisslar när sidan på bilen skrapar emot stolpen så att det blir stora repor på bildörren. Bilföraren rullar ned rutan.

– Vad tusan håller ni på med, ungar? vrålar han.

Freja och Viggo har träffat arga bilförare förr. Bilar verkar göra vuxna arga. Särskilt bilar som har fått repor. Snabbt springer de in på en tvärgata, och tar en omväg till Stenpiren. Sedan tar de färjan hem.

Det känns konstigt att det är samma älv som de åkte på för en stund sedan. Vattnet är likadant, men på stränderna står lyftkranarna och de höga husen tätt, och en bit bort ligger en stor Stena-båt. Älvsnabben låter annorlunda än Gunnars båt. Och den åker rakt mot vinden.

När de har kommit hem, gömmer de kronopären på Frejas vind. Kanske kommer de att använda den igen. Kanske inte.

Fakta

1600-talet

Göteborg grundades för drygt fyrahundra år sedan, år 1621. Läget vid Göta älvs mynning var perfekt för handel och sjöfart. Därför fick staden ett starkt försvar.

Kronans masthamn anlades på 1600-talet där Packhusplatsen ligger nu. Innan dess var det en vik i älven. Hamnen byggdes om flera gånger.

Nära Packhusplatsen, vid Sankt Eriksgatan, har arkeologer grävt ut två av Göteborgs äldsta hus, från början av 1600-talet. De var enkla små trähus i utkanten av staden.

Skärvor av ett krus som kommer från det som idag är Tyskland, en fingerborg och en behållare för synålar. Sakerna hittades i ett av husen på Sankt Eriksgatan.

1700-talet

För göteborgarna på 1700-talet var det en stor händelse när en ostindiefarare kom tillbaka från sin långa resa till Kina. Ostindiefararen Götheborg gick på grund år 1745, när den var nästan framme i Göteborg. Besättningen och en del av lasten kunde räddas. Varför skeppet seglade på ett välkänt grund i fint väder, vet vi fortfarande inte helt säkert. Men den som fick skulden var lotsen.

Smuggling var vanligt på 1700-talet. Ja, inte bara då, förresten. Men om det fanns smugglare på ostindiefararen Götheborg, så smet de undan utan att lämna några spår till eftervärlden.

Ostindiefararen Götheborg är en modern kopia av skeppet från 1700-talet.

Marinarkeologer undersöker platsen där ostindiefararen Götheborg sjönk. Vraket hade inte bevarats, men de hittade flera ton porslin.

1800-talet

I mitten av 1800-talet drabbades Göteborg av flera koleraepidemier. Kolera var en farlig och smittsam magsjukdom, och många var rädda. Göteborgarna försökte skydda sig på olika sätt. Skepp fick inte komma till staden förrän besättningen hade suttit i karantän på Käsö i skärgården.

Arkeologer har hittat vraket av ett lastfartyg som sjönk i masthamnen någon gång i mitten av 1800-talet. En trolig förklaring är att tätningen mellan plankorna hade torkat, så att det läckte in vatten.

Vraket har grävts fram ur jorden. Mitt i bilden syns resterna av kabyssen. Det var det lilla utrymmet där sjömännen lagade mat.

I slutet av 1800-talet hade masthamnen fyllts igen, och på platsen fanns i stället järnväg. Tågen körde varor till kajen vid älven. Vid den tiden byggdes fler och fler fabriker. Både fabrikerna och tågen använde ångmaskiner.

Många människor i Göteborg var fattiga. En del flyttade till Amerika. Många av dem reste med skepp som gick från Packhuskajen.

Packhusplatsen år 1896.

1900-talet och nu

På 1900-talet försvann järnvägen från Packhusplatsen. De stora fartygen åkte till andra hamnar. Packhusplatsen var inte längre viktig för den långväga handeln. Biltrafiken ökade däremot.

På 2020-talet har arkeologer gjort utgrävningar på och runt Packhusplatsen. Tack vare arkeologiska utgrävningar, och gamla texter och bilder som fortfarande finns kvar, kan vi lära oss om hur Göteborg såg ut förr, och om hur människorna levde då.

Tips för vidare läsning

Under jorden i Göteborg. Arkeologi för Västlänken 1 och 2. Redaktörer Carina Bramstång Plura, Ester Nannmark och Christina Rosén. 2021 och 2022. Arkeologi för Västlänken 3 planeras att ges ut 2024.

På startsidan: Göteborg från älvsidan 1698, och en kompass funnen på vraket av lastfartyget i masthamnen år 2020.

Arkeologen Emma jobbar i Masthamnen.

Arkeologi i Göteborg

[Lista med källhänvisningar till skolmaterialet](#)

Text: Johanna Edqvist, Arkeologerna

Form och layout: Lena Troedson, Arkeologerna

Arkeologerna